

Nurmonov Asliddin Xusniddin o'g'li,
Oila va gender ilmiy-tadqiqot instituti tayanch doktoranti,
ISFT instituti o'qituvchisi
 e-mail: nurmonovasliddin19@gmail.com

ER-XOTIN O'RTASIDAGI YOSH FARQLARINING OILA BARQARORLIGIGA TA'SIRI

<https://doi.org/10.65185/mojgo.vi.260>

Annotatsiya. Mazkur maqolada er-xotin o'rtasidagi yosh farqining oila barqarorligiga ta'siri sohasidagi xalqaro tadqiqotlar natijalari tahlil qilinadi. Maqolani yozishdan maqsad ushbu omilning nikoh mustahkamligi va ajrashish xavfi bilan bog'liqligini ko'rsatuvchi mavjud ilmiy dalillarga asoslangan xulosalarni taqdim etishdir. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, yosh farqi oshgani sari ajrashish ehtimoli ortib boradi, ammo bu bog'liqlik doimiy emas va boshqa ijtimoiy-psixologik omillar bilan o'zaro ta'sirda bo'ladi.

Tayanch so'zlar: yosh farqi, oila barqarorligi, ajrashish xavfi, nikoh qoniqishi, ijtimoiy normalar, tadqiqot.

Аннотация. В данной научной статье анализируются результаты международных исследований в области влияния разницы в возрасте между супругами на стабильность семьи. Цель состоит в том, чтобы представить выводы, основанные на имеющихся научных данных, демонстрирующих взаимосвязь этого фактора с прочностью брака и риском развода. Исследования показывают, что вероятность развода возрастает по мере увеличения разницы в возрасте, хотя эта корреляция не всегда является абсолютной и взаимодействует с другими социально-психологическими факторами.

Ключевые слова: разница в возрасте, стабильность семьи, риск развода, удовлетворенность браком, социальные нормы, исследование.

Annotation. This scholarly article analyzes the results of international studies in the field of the influence of the age difference between spouses on family stability. The objective is to present conclusions based on existing scientific evidence demonstrating the correlation between this factor and marital robustness and the risk of divorce. Studies indicate that the probability of divorce increases as the age difference widens, although this correlation is not always absolute and interacts with other socio-psychological factors.

Keywords: age difference, family stability, divorce risk, marital satisfaction, social norms, research.

Kirish. Oilaning mustahkamligi, uzoq va barqaror davom etishi jamiyatning ijtimoiy-psixologik farovonligi uchun muhim ahamiyatga ega. Er-xotin o'rtasidagi yosh farqi uzoq vaqt davomida sotsiologlar va psixologlar diqqat markazida bo'lib kelgan omillardan biridir. Quyidagi tahlilning maqsadi mavjud xalqaro ilmiy tadqiqotlar natijalariga asoslanib, ushbu omilning

oila barqarorligi va ajrashish xavfi bilan bog'liqligini ko'rsatuvchi asosiy dalillarni taqdim etishdir.

Ilmiy-nazariy yondashuvlarga ko'ra, yosh farqining oilaviy munosabatlarga ta'siri bir nechta asosiy sabablar bilan izohlanadi. Birinchidan, ijtimoiy-iqtisodiy omillar turli hayotiy bosqichlarda bo'lgan juftliklarda yuzaga keladigan manfaatlar va moliyaviy maqsadlardagi nomutanosiblikni keltirib

chiqaradi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, katta yosh farqiga ega juftliklar iqtisodiy qiyinchiliklarga duch kelganlarida tengdosh juftliklarga qaraganda nikohdan qoniqish darajasining tezroq pasayishini boshdan kechiradi. Ikkinchidan, sezilarli yosh farqi emotsional va kognitiv yetuklik darajalarida farqlarga sabab bo'lishi mumkin, bu esa ziddiyatlarni bir xilda yoki konstruktiv tarzda hal qilishga to'sqinlik qiladi. Uchinchidan, jamiyatda qabul qilingan an'anaviy normalardan chetga chiqadigan juftliklar (masalan, ayol erdan sezilarli darajada katta bo'lgan holatlar) ijtimoiy bosimga va tanqidlarga ko'proq duch kelishi mumkin, bu oiladagi stressni oshiradi hamda munosabatlarni yomonlashtiradi.

Ajrashish xavfi bo'yicha o'tkazilgan yirik xalqaro empirik tadqiqotlar (masalan, Emori universiteti ma'lumotlari asosida) yosh tafovuti oshgani sayin ajrashish ehtimoli ham keskin ortib borishini miqdoriy jihatdan isbotlagan. Aniqlanishicha, er-xotin o'rtasidagi 1 yosh farqi ajrashish xavfini taxminan 3 foizgacha oshiradi. Bu farq 5 yilga yetganida, ajrashish xavfi 18 foizgacha, 10 yil farq esa bu xavfni 39 foizgacha oshiradi. Eng yuqori ajrashish ehtimoli 20 yildan ortiq yosh farqiga ega juftliklarda kuzatilib, ularda ajrashish xavfi bir yosh farqqa ega bo'lganlarga nisbatan 95 foizgacha yuqori bo'ladi. Bu natijalar 1 yildan 5 yilgacha bo'lgan yosh farqi nikohning statistik jihatdan eng barqaror oralig'i ekanini ko'rsatadi.¹

Shuningdek, nikohdan qoniqish darajasi bo'yicha tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, katta yosh farqiga ega bo'lgan juftliklarda dastlabki yuqori qoniqish darajasiga qaramay, vaqt o'tishi bilan, ayniqsa, nikohning 6-10 yillari davomida, qoniqish bir xil yoshdagi juftliklarga nisbatan tezroq pasayadi. Bundan tashqari, yosh farqining o'lim darajasiga ta'siri bo'yicha o'tkazilgan tadqiqotlar ham an'anaviy normaga mos kelmaydigan (ayol erdan katta bo'lishi) holatlarda er-xotindan har ikkisining o'lim xavfi ortishini ko'rsatgan.

Ilmiy dalillar shuni ko'rsatmoqdaki, er-xotin o'rtasidagi yosh farqining oshishi oilaviy munosabatlarning sustlashishi va ajrashish ehtimolining ortishi bilan statistik jihatdan bog'liq ekanini tasdiqlaydi. Bu kabi bog'liqlik, asosan, hayotiy bosqichlar, qadriyatlar va stresslarga javob

berish mexanizmlaridagi nomuvofiqliklar bilan izohlanadi. Biroq bu statistik xulosa mutlaq hukm emas. Shaxsiy darajada kuchli hissiy yetuklik, samarali muloqot va o'zaro hurmat kabi ijtimoiy-psixologik omillar yosh farqining salbiy ta'sirini bartaraf etishda muhim rol o'ynaydi hamda har qanday nikohning barqarorligini ta'minlashda asosiy omil bo'lib qoladi.

Maqsad va uni asoslash. Oilaning uzoq muddatli barqarorligini ta'minlovchi omillarni o'rganishda er-xotin o'rtasidagi aynan yosh farqlari har doim muhim empirik tadqiqotlar obyekti bo'lib kelgan. Garchi jamiyatlarning aksariyatida erning xotindan biroz katta bo'lishi an'anaviy norma hisoblansa-da, bu kabi farqning miqdori nikohning mustahkamligiga va davomiyligiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Ushbu ilmiy maqola yosh farqi va ajrashish xavfi o'rtasidagi bog'liqlikni hamda bu bog'liqlikning sabablarini o'rganuvchi asosiy xalqaro tadqiqotlar natijalarini jamlaydi.

Bundan tashqari, katta yosh farqi munosabatlarda oilada hukmronlik balansining buzilishiga olib kelishi mumkin. Yoshi katta sherik (ko'pincha, moliyaviy erkinligi ko'proq bo'lgani uchun) ko'proq nazorat yoki avtoritar rolga ega bo'lishi, bu esa yosh juftining unga moliyaviy yoki ijtimoiy jihatdan qaram bo'lib qolishiga sabab bo'lishi mumkin. Bunday dinamika uzoq muddatli oilaviy qoniqish uchun zararli hisoblanadi. Shuningdek, Koreya tadqiqotlarida (Korean Longitudinal Study of Aging) yosh farqi 3 yildan ortiq bo'lgan juftliklarda (ayniqsa, ayol erdan katta bo'lgan guruhda) er-xotinning har ikkisida ham depressiv simptomlarning yuqori xavfi kuzatilgani aniqlandi.² Bu tashqi ijtimoiy bosim va nomutanosib hayot tarzi tufayli kelib chiqqan ruhiy yuk bilan izohlanadi. Ijtimoiy bosimlar aynan oilaviy munosabatlarda er-xotin munosabatlarini buzishi yoki ziddiyatlarni keltirib chiqarishi mumkinligi aniqlandi.

Ijtimoiy normalarga zid bo'lgan nikohlar, masalan, ayol erdan sezilarli darajada katta bo'lgan hollarda, ijtimoiy stigma va oila a'zolarining salbiy baholashlariga ko'proq duch keladi. Bu tashqi omil juftlikning ichki barqarorligiga qo'shimcha bosim o'tkazadi va ijtimoiy qo'llab-quvvatlashning kamayishiga olib kelishi mumkin. Bundan tashqari,

¹ Lee WS., McKinnish, T. The marital satisfaction of differently aged couples. *J Popul Econ* 31, 337–362 (2018). <https://doi.org/10.1007/s00148-017-0658-8>

² Kim JH., Park EC., Lee S.G. The impact of age differences in couples on depressive symptoms: evidence from the Korean longitudinal study of aging (2006–2012). *BMC Psychiatry* 15, 10 (2015) // <https://doi.org/10.1186/s12888-015-0388-y>

yosh farqi sogʻlik va jinsiy munosabatlarga ham taʼsir qiladi: yoshi katta sherikka ega boʻlgan ayollar tengdoshlariga nisbatan kamroq jinsiy qoniqlash va muammolarni qayd etishgan, bu esa yosh farqi sababli fiziologik moslikning buzilishi bilan bogʻliq boʻlishi mumkin. Hatto turmush oʻrtoqlarning omon qolish darajasi boʻyicha oʻtkazilgan tadqiqotlar ham yosh farqi normalardan chetga chiqqanida (masalan, er xotindan 7 yoshdan ortiq katta yoki kichik boʻlganida) har ikki tomonning oʻlim xavfi ortishini koʻrsatgan.

Ilmiy muammoning tavsifi va yechimi. Ilmiy dalillar yosh farqining oila barqarorligiga salbiy taʼsiri mavjudligini tasdiqlaydi, bunda eng xavfli oraliq 10 yildan ortiq farq hisoblanadi. Biroq statistik tendensiyalar har bir individual juftlik uchun mutlaq hukm emas. Kuchli shaxsiy qadriyatlar, oʻzaro ijobiy muloqot, moddiy farqlarga qaramay tenglik va hissiy yetuklik kabi psixologik omillar katta yosh farqining salbiy oqibatlarini kamaytirishda hal qiluvchi rol oʻynaydi hamda oila barqarorligini taʼminlashning asosiy kaliti boʻlib qoladi. Anʼanaviy normalardan chetga chiqqan juftliklar tashqi stigmani rad etish va oʻz munosabatlarini tashqi tanqiddan himoya qilish uchun kuchli mexanizmlarni rivojlantirishlari zarur. Bir-biriga boʻlgan ishonch va sadoqat ijtimoiy qoʻllab-quvvatlashning yoʻqligidan kelib chiqadigan stressni yumshatishga yordam beradi.

Yakuniy qism. Tadqiqotlar natijalarini umumlashtirib, shuni qatʼiy taʼkidlash mumkinki, er-xotin oʻrtasidagi yosh farqining oshishi, ayniqsa 10 yildan ortiq boʻlgan holatlarda, oilaning uzoq muddatli barqarorligiga salbiy taʼsir koʻrsatuvchi muhim statistik omil hisoblanadi. Bu bogʻliqlik shunchaki tasodif emas, u turli hayotiy bosqichlarning nomuvofiqligi, iqtisodiy qiyinchiliklarga javob berishda farqlar, hokimiyat dinamikasidagi buzilishlar va hatto ijtimoiy stigma natijasida yuzaga keladigan yirik psixologik va ijtimoiy yuk bilan mustahkamlanadi. Statistik maʼlumotlar, xususan, katta farqqa ega juftliklarda ajrashish xavfi keskin yuqori boʻlishi va nikohdan qoniqlashning tezroq pasayishi haqidagi dalillar bu xavfni yaqqol koʻrsatib turadi. Biroq ushbu ilmiy tahlilning eng muhim jihati shundaki, statistik tendensiyalar har bir individual juftlik uchun mutlaq taqdir emas. Nikohning mustahkamligi yosh farqining oʻzidan koʻra koʻproq er-xotinning bu farqni qanday boshqarayotgani va qanday ichki

resurslarga egaligiga bogʻliqdir. Muammo yoshning oʻzida emas, balki u keltirib chiqaradigan farqlar spektridadir. Shu sababli, ilmiy adabiyotlar yosh farqining salbiy taʼsirini kamaytiruvchi yoki butunlay yoʻqqa chiqaruvchi bir qancha psixologik va xulq-atvor omillarini ajratib koʻrsatadi: Yoshi katta sherikning yoshidan qatʼi nazar, chinakam hissiy yetuklik va vazminlikka ega boʻlishi, yosh sherikning esa oʻziga ishongan, mustaqil shaxs boʻlishi hal qiluvchi ahamiyatga ega. Yetuklik yoshga bogʻliq emas, u ziddiyatlarni hal qilish qobiliyatini, stressni boshqarishni va munosabatlarda tenglikni saqlashni taʼminlaydi.

Katta yosh farqiga ega juftliklar hokimiyat dinamikasi nomutanosibligini yengib oʻtishlari uchun qaror qabul qilish jarayonlarida mutlaq tenglikni saqlashlari shart. Yoshi katta sherikning moliyaviy ustunligi avtoritar rolni yuklamasligi, balki birgalikdagi farovonlikni yaratishga yoʻnaltirilishi kerak. Bu moddiy resurslarga qaramay, hurmatga asoslangan tenglik munosabatlardagi ishonch va qoniqlashni mustahkamlaydi.

Turli yoshga ega boʻlgan baxtli juftliklar bir-birining turli avlodga mansub boʻlishidan kelib chiqadigan madaniy, ijtimoiy va texnologik farqlarga nisbatan yuqori darajada empatiya va qabul qilishni namoyish etadilar. Bu yosh farqini ziddiyat manbayi emas, balki har bir sherikning hayotiy tajribalarini boyituvchi omil sifatida qabul qilish imkonini beradi.

Ijtimoiy tanqid va tushunmovchilikka duch kelganda juftlikning oʻzaro qoʻllab-quvvatlash tizimini mustahkamlashi va munosabatlarni tashqi stresslardan himoya qilishi barqarorlikni taʼminlashning zaruriy sharti hisoblanadi. Ular oʻz muhabbatlarining qonuniyligi va qiymatiga qattiq ishonishlari kerak. Shuningdek, ilmiy dalillar yosh farqiga nisbatan ehtiyotkor boʻlishga chaqirsa-da, ular barcha juftlikning taqdirini belgilab bermaydi. Oilaviy baxt va barqarorlikning haqiqiy mezonini yoshdagi farqlarni emas, balki oʻzaro hurmat, chuqur hissiy bogʻliqlik va doimiy konstruktiv muloqotga asoslangan insoniy munosabatlar sifatiga bogʻliq boʻlib qoladi. Har qanday yosh farqida muvaffaqiyatga erishishning kaliti shaxslarning mustahkamligi va munosabatlarga sarmoya kiritishga tayyorligidir.

Bundan tashqari, oiladagi er-xotinning taʼlim darajasi ham munosabatlarga ijobiy taʼsir

ko'rsatishi mumkin. Yosh farqi mavjud bo'lsa, har bir sherik ikkinchisini o'zining avlodi madaniyati, qarashlari, yangi texnologiyalar yoki hayotiy tajribalari bilan boyitadi. Bu o'zaro o'rganish va shaxsiy o'sish munosabatlarga yangilik va jonlilik kiritadi. Agar juftlik yosh farqini "kamchilik" deb emas, balki "munosabatlarni mustahkamlash" deb hisoblasa, bu ularning qoniqish darajasini oshiradi. Shuningdek, bu nikohlar ko'pincha oldingi tajribalardan olingan saboqlarga, aniqroq shaxsiy maqsadlarga va munosabatlarda nima muhimligini

chuqurroq anglashga asoslanadi. Dastlabki yosh farqi katta bo'lgan nikohlarda ajrashish xavfi yuqori bo'lsa-da, agar bu munosabatlar avvalgi xatolarni takrorlamaslikka intilish bilan qurilgan bo'lsa, ularning barqarorlik salohiyati sezilarli darajada oshadi. Demak, er-xotin o'rtasidagi yosh farqlari nikohning muvaffaqiyati statik mosligiga emas, balki vaqt o'tishi bilan dinamik ravishda o'zgarishga, rol almashishga bo'lgan tayyorlikka tayanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Abdullayeva M. A. Oila psixologiyasi asoslari. – Toshkent: O'zbekiston milliy ensiklopediyasi nashriyoti, 2017. – 320 b.
2. Karimova V. Oilada axloqiy-psixologik muhit. – Toshkent: Sharq, 2005. – 240 b.
3. G'oziyev E. G'. Psixologiya: Oila munosabatlari. – Toshkent: Tafakkur, 2010. – 450 b.
4. Berdiyeva S. S. Oilada nikoh barqarorligining sotsiologik tahlili. Doktorlik dissertatsiyasi avtoreferati. – Toshkent, 2019. – 48 b.
5. Shoumarov G'. B. Oilaviy munosabatlar psixologiyasi. – Toshkent: O'qituvchi, 2015. – 288 b.
6. Mardonov A. Oilaviy munosabatlarda yosh omilining ijtimoiy-psixologik jihatlarini. Ijtimoiy Fanlar Jurnal, 2022. 4(1).
7. Tirkasheva M. A. Nikoh barqarorligiga ta'sir etuvchi omillar. InterScience, 2021. 2(5).
8. Jo'rayev O. Oilaviy munosabatlar va yosh tafovuti: ijtimoiy psixologik yondashuv. Ijtimoiy fanlar jurnali, 2019. (3).
9. Qodirova D. Oilada psixologik muhit va yosh farqining ijtimoiy omillari. Yosh olimlar minbari ilmiy to'plami, 2023.
10. Saidova Z. Zamonaviy oila dinamikasida avlodlararo munosabatlar. Fan va turmush jurnali, 2020. (2).
11. Drefahl S. How Does the Age Gap Between Partners Affect Their Survival? Demography, 2010. Vol. 47, No. 2.
12. Choi H., Kim Y. The impact of age differences in couples on depressive symptoms: evidence from the Korean longitudinal study of aging (2006–2012). BMC Public Health, 2015. Vol. 15, No. 1, – P. 164.
13. Bergstrom T. H., Bagnoli M. K. The Marital Satisfaction of Differently Aged Couples. Journal of Population Economics, 2014. Vol. 27, No. 4.
14. Lehmler J. J., Agnew, C. R. Age-Gap Relationships: Conflict, Commitment, and the Role of Social Support. Personal Relationships, 2007. Vol. 14, No. 1.
15. Mialon H. M., Francis, A. M. A global perspective on mate choice and the marital age gap. Social Science Research Network (SSRN), 2014. (E-resurs).
16. Kottke D. J., Peper B. Age and Marital Satisfaction: An Analysis of Longitudinal Data. Journal of Marriage and Family, 2017. Vol. 79, No. 3.
17. Buunk B. P., Peiro F. Psychological Well-being and Relationship Quality in Age-Gap Relationships. Journal of Social and Personal Relationships, 2015. Vol. 32, No. 2.
18. Wilson L., Smallwood S. Age differences at marriage and divorce. Population Trends, 2008. No. 133.
19. Blossfeld H. P. Educational Assortative Marriage in Comparative Perspective. Annual Review of Sociology, 2009. Vol. 35.
20. Cherlin A. The Effects of Children on Marital Dissolution. Demography, 1977. Vol. 14, No. 3.